

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny z wos-u

Ocena dopuszczająca

- wymienić podstawowe potrzeby człowieka
- wymienić osoby[podmioty, instytucje, które mają wpływ na rozwój młodego człowieka;
- **podać przykłady:** ról społecznych, norm społecznych ,grup społecznych, konfliktów społecznych więzi łączących członków rodziny, praw i wolności człowieka, konstytucyjnych praw i wolności człowieka, praw przysługujących dzieciom, łamania praw człowieka we współczesnym świecie, zagrożeń wynikających z korzystania z cyberprzestrzeni, pozytywnego i negatywnego wykorzystania internetu przez młodych ludzi , działań samorządu uczniowskiego, polskiego dziedzictwa narodowego, więzi łączących polską wspólnotę narodową, cnót /wartości obywatelskich, postaw patriotycznych i działań na rzecz dobra Ojczyzny , uprawnień Prezydenta RP, praw/korzyści, które nabyli obywatele polscy po wejściu Polski do Unii Europejskiej mniejszości etnicznych i narodowych we współczesnej Polsce, spraw, z którymi człowiek może zwrócić się do sądu, organizacji pozarządowych ,środków masowego przekazu, pomocy humanitarnej, działań terrorystycznych i konfliktów międzynarodowych,
- wymienić podstawowe sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie rówieśniczej i w szkole,
- wymienić podstawowe zasady skutecznej komunikacji;
- odróżnić nadawcę od odbiorcy komunikatu
- podać przykłady sytuacji, w których młody człowiek powinien zachować się asertywnie, sprzeciwić się
- wymienić podstawowe oczekiwania społeczne wobec poszczególnych członków rodziny [dzieci, rodziców].
- wymienić podstawowe zadania szkoły, poszczególne typy szkół tworzących strukturę szkolną w Polsce, prawa i obowiązki uczniów
- wymienić osoby, u których może szukać pomocy, w przypadku naruszenia praw ucznia
- odróżnić dochody rodziny od wydatków;
- wymienić podstawowe wydatki i źródła dochodów typowego gospodarstwa domowego;
- wymienić podstawowe prawa przysługujące konsumentowi.
- wymienić instytucje chroniące prawa człowieka w Polsce.
- wymienić przykłady działań policji; straży miejskiej
- określić, kto tworzy samorząd uczniowski
- wymienić podstawowe jednostki podziału terytorialnego państwa polskiego
- określić, w której gminie, powiecie i województwie mieszka
- wymienić organy gminy, w której mieszka, powiatu i województwa
- podać przykłady spraw załatwianych w urzędzie gminy, w starostwie powiatowym i urzędzie marszałkowskim
- określić, gdzie znajduje się urząd gminy, w której mieszka.
- określić, gdzie znajdują się władze powiatu i województwa, w których mieszka
- odszukać stronę internetową własnego urzędu gminy, starostwa powiatowego, urzędu marszałkowskiego .
- wymienić i rozpoznać polskie symbole narodowe, święta narodowe,
- nazwać swoją dużą i małą ojczyznę;
- wymienić podstawowe prawa i obowiązki obywatela RP
- wymienić postaci najwybitniejszych Polaków XX i XXI wieku
- **wyjaśnić pojęcia;** ksenofobia, w tym rasizm, szowinizm i antysemityzm, konstytucja, wolontariusz
- rozpoznać postawy tolerancyjne i braku tolerancji
- wymienić podstawowe cechy państwa;
- wymienić nazwy współczesnych reżimów politycznych [demokracja, autorytaryzm, totalitaryzm]
- wymienić organy władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej w Polsce
- określić, z kogo składa się Sejm i Senat i wymienić ich funkcje
- podać zasadę zgodnie, z którą formowany jest Sejm i Senat
- podać przykład partii politycznej działającej w Polsce
- podać imię i nazwisko urzędującej głowy państwa oraz Prezesa Rady Ministrów
- określić sposób powoływania Prezydenta RP
- wymienić rodzaje sądów w Polsce.
- odszukać w środkach masowego przekazu przykłady reklam
- rozwinąć skrót ONZ, NATO
- wymienić rok, w którym Polska przystąpiła do Unii Europejskiej i państwa sąsiadujące z Polską, które należą do UE

Ocena dostateczna

- wymienić podstawowe kategorie potrzeb człowieka;
- wymienić podstawowe cechy grup społecznych i grupy społeczne, do których należy
- wymienić typowe konflikty występujące w szkole i grupie rówieśniczej;
- **podać przykłady:** postaw/zachowań jednostek wobec konfliktu; przykłady łamania praw dziecka komunikatów niewerbalnych, działań podejmowanych przez UNICEF oddziaływania rodziny, szkoły i rówieśników na postawy i zachowania jednostki, praw pierwszej, drugiej i trzeciej generacji,
- praw i wolności osobistych, politycznych oraz socjalnych, kulturalnych i ekonomicznych zagwarantowanych w Konstytucji RP, spraw, z którymi można zwrócić się do Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka, działań podejmowanych przez

Międzynarodowy Czerwony Krzyż, samorządów zawodowych ,działań samorządu terytorialnego, mediów społecznościowych, globalizacji ekonomicznej i kulturowej współczesnego świata, organizacji międzynarodowych zajmujących się rozwiązywaniem konfliktów i walką z terroryzmem

- wymienić podstawowe sposoby rozwiązywania konfliktów społecznych
- wymienić czynniki utrudniające wystąpienia publiczne
- wymienić cechy rodziny jako grupy społecznej
- wymienić funkcje, które pełni szkoła,
- przedstawić różne warianty kontynuowania edukacji
- określić, kto tworzy samorząd szkolny,
- wymienić rodzaje źródeł dochodów gospodarstwa domowego;
- wymienić podstawowe zasady prawidłowo skonstruowanego budżetu domowego
- wymienić główne funkcje praw i wolności człowieka;
- podać, kto i kiedy uchwalił *Powszechną Deklarację Praw Człowieka, Konwencję Praw Dziecka*
- określić, kogo w świetle polskiego prawa, nazywamy nieletnim;
- wymienić podstawowe zasady odpowiedzialności prawnej nieletnich;
- wymienić korzyści i zagrożenia wynikające z korzystania z Internetu, formy cyberprzemocy
- wymienić główne zadania policji i prawa im przysługujące, prawa przysługujące nieletnim w kontakcie z policjantem
- odszukać informacje o prawach przysługujących ofiarom przestępstwa, świadkom i oskarżonym.
- wymienić rodzaje samorządów działających w Polsce;
- odszukać informacje na temat osób pełniących najważniejsze funkcje w swojej gminie.
- wymienić podstawowe zadania gminy, samorządu powiatowego i wojewódzkiego
- odróżnić organy uchwałodawcze od organów wykonawczych gminy, powiatu i województwa
- podać sposób wyłaniania władz gminy, powiatu i województwa
- wymienić prawa przysługujące obywatelowi w urzędzie
- wypełnić wniosek o wydanie dowodu osobistego
- **wyjaśnić pojęcie:** ojczyzna, patriotyzm; Polonia, suwerenność, konstytucjonalizm, Trybunał Konstytucyjny, i Stanu,
- wymienić sytuacje w których używa się polskich symboli narodowych
- przedstawić zasady prawidłowego zachowania na uroczystościach państwowych, świętach narodowych, wobec symboli narodowych
- odróżnić pojęcie narodowość od obywatelstwa oraz sposoby nabycia obywatelstwa polskiego
- wymienić cechy dobrego obywatela, przejawy patriotyzmu
- wymienić podstawowe prawa przysługujące mniejszościom narodowym i etnicznym w Polsce
- odczytać z mapy, gdzie znajdują się największe skupiska mniejszości etnicznych i narodowych w Polsce, a gdzie znajdują się największe skupiska Polonii
- podać przykłady stereotypów,
- wymienić podstawowe funkcje państwa i cechy państwa demokratycznego
- wymienić szczególne cechy konstytucji
- określić, z ilu osób składa się Sejm, a z ilu Senat, wymienić kompetencje izb,
- wyjaśnić, w jaki sposób podejmowane są decyzje w Sejmie i Senacie;
- wymieć zasady, według, których odbywają się wybory do Sejmu i Senatu, Prezydenta RP;
- wymienić podstawowe kompetencje Prezydenta RP Rady Ministrów,
- wymienić główne zasady postępowania sądowego
- odszukać przykłady stowarzyszeń i fundacji działających w swoim środowisku lokalnym
- wymienić główne funkcje mediów;
- wymienić, główne cele ONZ, NATO oraz ich organy
- rozpoznać przejawy realizacji przez państwo polityki zagranicznej;
- wymienić Ojców założycieli zjednoczonej Europy, przyczyny integracji europejskiej, zasady funkcjonowania UE,
- wyjaśnić, w jaki sposób nabywa się obywatelstwo UE i zna wynikające z tego prawa
- nazwy funduszy unijnych,
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy państwami Północy i Południa

Ocena dobra

- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy potrzebami naturalnymi a społecznymi człowieka
- wyjaśnić pojęcie: *socjalizacja, konsument, UNICEF, decentralizacja, imigranci, uchodźcy, stereotyp, preambuła, pluralizmu politycznego, republikańskiej formy rządu, Zgromadzenie Narodowe, immunitet, niezależność sędziego, fundacja i stowarzyszenie*
- wyjaśnić, jaką rolę w procesie socjalizacji odgrywa rodzina, debata, dykusja
- wyjaśnić, czym różni się przekaz werbalny od niewerbalnego i jaką rolę pełnią
- wymienić zasady, których należy przestrzegać w wystąpieniach publicznych
- zastosować w praktyce zasady skutecznej komunikacji, np. w wystąpieniu na forum klasy
- rozpoznać postawy asertywne oraz postawy uległości, agresji i manipulacji
- podać nazwy poszczególnych funkcji rodziny i rozpoznać poszczególne typy rodziny
- wymienić instytucje wspierające rodziny w realizacji swoich funkcji oraz formy pomocy rodzinie
- wymienić działania za pomocą, których szkoła realizuje poszczególne funkcje
- zaplanować swoją dalszą edukację pod kątem przyszłej aktywności zawodowej

- rozpoznać przypadki naruszania praw ucznia i człowieka i uzasadnia dlaczego istnieją systemy ochrony praw
- ocenić [uzasadnić ocenę], czy zaprezentowany budżet gospodarstwa domowego jest prawidłowo skonstruowany i wskazać przyczyny deficytu
- napisać reklamację, wypełnić formularz
- wymienić cechy praw i wolności człowieka, prawa dziecka
- wyjaśnić, na czym polega szczególne znaczenie *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka*;
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy prawami pierwszej, drugiej i trzeciej generacji
- przedstawić przyczyny i zagrożenia wynikające z łamania praw, wyszukać w mediach opisy takich sytuacji
- przedstawić wady i zalety aktywności na forach społecznościowych i zasady bezpiecznego korzystania z Internetu
- wymienić główne prawa przysługujące ofiarom przestępstwa, świadkom i oskarżonym;
- wyjaśnić, gdzie należy szukać pomocy w przypadku występowania przemocy domowej
- określić, jaki charakter ma gmina, w której mieszka;
- podać imiona i nazwiska osób pełniących aktualnie najważniejsze funkcje w swojej gminie
- podać przykłady zadań własnych i zleconych gminy oraz źródła finansowania gminy
- podać przykłady wpływu mieszkańców na życie gminy;
- wyjaśnić pojęcie budżet obywatelski
- wymienić podstawowe uprawnienia organów uchwałodawczych i wykonawczych powiatu i województwa
- wyjaśnić, jaki rodzaj informacji zamieszcza się w BIP
- rozpoznać przypadki łamania praw obywateli w urzędzie
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy wspólnotą narodową i wspólnotą etniczną;
- wyjaśnić, jakie znaczenie dla współczesnego młodego człowieka ma tożsamość narodowa;
- przedstawić historię polskich symboli narodowych rozpoznać różne sposoby nabywania obywatelstwa polskiego
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy obywatelstwem a narodowością
- wymienić konstytucyjne prawa i obowiązki obywatela RP
- uzasadnić potrzebę patriotyzmu we współczesnym świecie i wskazać różnice między patriotyzmem dawniej i dziś
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy mniejszościami narodowymi i etnicznymi w Polsce a cudzoziemcami
- wymienić podstawowe prawa przysługujące uchodźcom w Polsce;
- wyjaśnić, w jaki sposób można przeciwstawiać się przejawom ksenofobii, w tym szowinizmowi i antysemityzmowi.
- porównać postawę patriotyczną i nacjonalistyczną
- wymienić podstawowe formy demokracji bezpośredniej czym się różni demokracja bezpośrednia od pośredniej,
- wymienić podstawowe cechy autorytaryzmu i totalitaryzmu
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy monarchią a republiką,
- wyjaśnić, czym zajmuje się Trybunał Konstytucyjny
- wymienić wartości, do których odwołuje się preambuła Konstytucji
- wymienić główne etapy procesu ustawodawczego
- podać przykład sytuacji, w której Sejm i Senat obradują jako Zgromadzenie Narodowe,
- uporządkować kompetencje Prezydenta RP [polityka wewnętrzna, polityka zagraniczna];
- omówić główne zasady procedury tworzenia rządu
- rozpoznać główne zasady postępowania sądowego
- wyjaśnić, jaką rolę pełnią sędziowie w procesie sądowym
- uzasadnić konieczność angażowania się w działania organizacji pozarządowych i korzyści z pracy wolontariusza
- wskazać pozytywne i negatywne aspekty funkcjonowania mediów społecznościowych
- odszukać w tekście publicystycznym fakty i opinie;
- wyjaśnić, jaką rolę pełnią ambasadorzy i konsulowie
- wymienić przykłady aktywności Polski w ONZ i NATO.
- wyjaśnić, jakie są główne cele polityki zagranicznej państwa,
- wymienić główne etapy integracji europejskiej;
- podać nazwy głównych organów Unii Europejskiej
- podać przykłady wykorzystania funduszy unijnych
- podać przykłady dysproporcji rozwojową pomiędzy państwami globalnego Południa i globalnej Północy i konieczność udzielania pomocy humanitarnej
- na wybranych przykładach przedstawić przyczyny współczesnych konfliktów międzynarodowych

Ocena bardzo dobra

- dostrzec i przedstawić zależności pomiędzy procesem zaspokajania potrzeb a rozwojem człowieka;
- rozpoznać i dopasować wskazane normy społeczne do właściwych kategorii wskazać przyczyny i skutki nieprzestrzegania norm społecznych
- dokonać autorefleksji, wskazać swoje mocne i słabe strony

dopasować właściwe cechy do podanych grup społecznych;

- porównać konsekwencje przyjęcia określonych postaw wobec sytuacji konfliktowej dla jednostki i społeczeństwa;
- porównać różne sposoby rozwiązywania konfliktów, wskazać ich dobre i złe strony
- odczytać znaczenie i rolę komunikatów niewerbalnych w zaprezentowanych wystąpieniach publicznych
- wyjaśnić, czym się różni debata od dyskusji;

- wyjaśnić, czym się różni postawa asertywna od postaw: uległości, agresji i manipulacji
- wyjaśnić, jakich umiejętności oczekuje współczesny rynek pracy i wymienić czynniki umożliwiające odniesienie sukcesu
- ocenić pracę samorządu szkolnego / podejmowane przez niego działania i formy pracy
- wyjaśnić, jak przestrzeganie zasad świadomego konsumenta wpływa na funkcjonowanie gospodarstwa domowego
- przedstawić historię koncepcji praw i wolności człowieka
- wyjaśnić, jaką rolę w państwie demokratycznym odgrywa system ochrony praw człowieka
- ocenić [uzasadnić] poziom przestrzegania praw człowieka w Polsce
- uzasadnić konieczność reagowania w przypadku występowania przemocy domowej i rówieśniczej
- uzasadnić konieczność, angażowania się w życie lokalnej społeczności;
- wyjaśnić, czym się różni gmina wiejska, od gminy miejsko-wiejskiej i miejskiej
- wymienić organy państwa, które mogą ingerować [kontrolować] działania władz samorządowych
- wyjaśnić, jaką rolę w budżecie gminy odgrywają środki uzyskiwane z funduszy unijnych
- uzasadnić konieczność angażowania się mieszkańców w rozwiązywanie problemów gminy i działalność organów gminy
- porównać strukturę i sposób powoływania władz samorządowych gminy, powiatu i województwa
- wskazać działania, które może podjąć obywatel w przypadku łamania jego praw w urzędzie
- przedstawić negatywne i pozytywne aspekty funkcjonowania społeczeństw wieloetnicznych/ narodowych
- wyjaśnić, z czego mogą wynikać trudności w utrzymaniu polskiej tożsamości
- uzasadnić konieczność przestrzegania cnót/wartości obywatelskich we współczesnym państwie demokratycznym
- wskazać zalety i wady postaw uznawanych współcześnie za przejawy patriotyzmu
- wymienić kryteria, które decydują w Polsce o uznaniu danej społeczności za mniejszość narodową lub etniczną a także ukształtowały Polonię
- uzasadnić potrzebę przeciwstawiania się przejawom ksenofobii, szowinizmowi i antysemityzmowi oraz stereotypom
- wskazać wady i zalety demokracji bezpośredniej i pośredniej
- wskazać monarchie i republiki państwa autorytarne i totalitarne
- wyjaśnić, jakich spraw może dotyczyć referendum ogólnokrajowe
- porównać zasady wyborów do Sejmu i Senatu oraz rolę Sejmu i Senatu w procesie ustawodawczym
- wyjaśnić, jaką rolę w procesie ustawodawczym posiada Prezydent RP;
- **wyjaśnić pojęcia:** mandat, komisje sejmowe, Prezydium Sejmu, Konwent Seniorów, kontrasygnata
- wskazać skutki, jakie niesie dla państwa i społeczeństwa niska frekwencja wyborcza.
- wymienić Prezydentów RP po 1989,
- wyjaśnić, znaczenie zasady dwuinstancyjności
- wyjaśnić rolę Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu dla ochrony zasady państwa prawa
- wyjaśnić, jaką rolę w państwie demokratycznym odgrywa zasada swobodnego zrzeszania się
- wyjaśnić różnicę pomiędzy fundacją a stowarzyszeniem
- dostrzec środki perswazji / manipulacji zastosowane we wskazanej reklamie
- uzasadnić konieczność przestrzegania zasad etyki dziennikarskiej
- uzasadnić konieczność oddzielania faktów od opinii
- wyjaśnić, jaką rolę odgrywa NATO w polityce obronnej państwa polskiego
- wymienić nazwy, innych niż ONZ i NATO, organizacji międzynarodowych, do których należy Polska
- podać podstawowe kompetencje głównych organów Unii Europejskiej,
- przedstawić wady i zalety procesu integracji europejskiej
- wyjaśnić, na jakich zasadach funkcjonuje Strefa Schengen
- wyjaśnić, dlaczego pomoc dla państw biednego Południa jest często nieskuteczna;
- przedstawić różne rodzaje terroryzmu;
- wyjaśnić, dlaczego walka z terroryzmem jest trudna i często nieskuteczna

Ocena celująca

- przewidzieć konsekwencje braku zaspokojenia poszczególnych potrzeb człowieka;
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy normami formalnymi a nieformalnymi;
- przedstawić problem przestrzegania norm społecznych w swoim środowisku (ocena zjawiska)
- porównać cechy grup nastawionych na realizację różnych typów zadań;
- dokonać analizy konkretnej sytuacji konfliktowej [wskazać strony konfliktu, przejawy, przyczyny i konsekwencje społeczne konfliktu]
- dokonać krytycznej analizy przekazu informacyjnego, np. reklamy [wykorzystane środki perswazyjne, przejawy i sposoby manipulacji, wykorzystane komunikaty niewerbalne];
- zaplanować [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] akcję społeczną propagującą postawy asertywne i zasady asertywności
- zaplanować działanie propagujące wiedzę na temat instytucji wspierających rodzinę
- zaplanować [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] działanie propagujące ideę samorządności uczniowskiej
- wyjaśnić, w jaki sposób młodzi ludzie mogą włączyć się w działania prowadzone przez UNICEF;
- zaplanować [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] kampanię społeczną propagującą ideę ochrony praw i wolności człowieka
- przedstawić i ocenić poziom przestrzegania i ochrony praw i wolności człowieka w wybranym państwie świata;
- zaplanować [przeprowadzić/ wziąć aktywny udział] działanie na rzecz promowania wśród rówieśników zasad prawidłowego korzystania z Internetu
- wyszukać informacje na temat realizacji lokalnych inicjatyw mieszkańców finansowanych

- zaprezentować strukturę budżetu swojej gminy [wykres, tabela, prezentacja multimedialna].
- przedstawić strukturę polityczną sejmiku swojego województwa;
- wyjaśnić słowa korupcja nepotyzm wskazać negatywne skutki tych zjawisk,
- zaprojektować inicjatywę, która może być sfinansowana w ramach budżetu obywatelskiego
- przedstawić czynniki utrudniające i ułatwiające prawidłową komunikację pomiędzy różnymi grupami etnicznymi / narodowymi
- podjąć na forum szkoły lub środowiska lokalnego działania służące propagowaniu postaw patriotycznych
- podjąć na forum szkoły lub środowiska lokalnego działania sprzyjające kształtowaniu postawy otwartości, akceptacji i tolerancji wobec odmienności etnicznych, religijnych i kulturowych
- wyjaśnić, dlaczego zasady konstytucjonalizmu, przedstawicielstwa, trójpodziału władzy, pluralizmu politycznego, państwa prawa są fundamentem ustroju demokratycznego;
- wskazać wady i zalety republikańskiej formy rządów
- na podstawie zgromadzonych informacji, wyjaśnić, w jaki sposób działania wskazanych ministerstw wpływają na życie przeciętnej polskiej rodziny
- wskazać na mapie państwa członkowskie NATO
- zaprezentować sylwetki polityczne Polaków pełniących ważne funkcje w UE